

Studia Biblica Slovaca

Ročník 1

2009

Číslo 1

Offprint

Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) - Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) - Pavol FARKAŠ (Nitra) - Peter FEDOR (Prešov) - Juraj Feník (Drienov) - Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ (Ružomberok) - Róbert JÁGER (Prešov) - Jozef JANČOVIČ (Bratislava) - Róbert LAPKO (Košice) - Milan SOVA (Bratislava) - Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) - Jozef TIŇO (Bratislava) - František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) - Pavol VILHAN (Roma, I) - Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Mária Mihulcová, Zuzana Škrinárová, Martin Kňazek

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, studiabiblica@xaver.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 400827 4864, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2009 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Jilemnického 32/A, 059 21 Svit (Slovakia), www.kbd.sk

Tlač: Publica, publica@centrum.sk

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

POZNÁMKY

Mocná ruka faraóna (Ex 3,19)

Milan Sova

Jednou zo základných klasických zásad textovej kritiky je zásada: *lectio difficilior praestat facili*, podľa ktorej sa za pôvodnejšie znenie určitého textu považuje variant, ktorý je ťažšie pochopiteľný, nakoľko sa predpokladá, že pisári mali pri odpisovaní textov skôr tendenciu texty zjednodušovať, ako ich robiť komplikovanejšími. Veľakrát sa však stretávame s prípadmi, keď zachovaný text alebo nejaký jeho variant sa dá jednoznačne interpretovať ako chyba, a preto sa samozrejme s týmto znením pri rekonštrukcii textu vôbec nepočíta, aj napriek tomu, že tu ide o „ťažšiu lektúru“.

Je všeobecne známe, že mnohé takéto textové chyby sa vlúdili aj do niektorých biblických textov. Už masoreti viaceré takéto chyby objavili v samotnej hebrejskej Biblii a opravili ich formou poznámky na okraji biblického textu. Ako však pomerne často naznačuje súčasný textovokritický aparát hebrejskej Biblie¹, nie je vylúčené, že takých prípadov je omnoho viac.

Jeden z možných prípadov podľa tohto aparátu je aj masoretský text Ex 3,19. Tento text je súčasťou rozprávania o zjavení sa Boha Mojžišovi na úpätí vrchu Horeb v Ex 3,1-4,17.² Potom ako Boh zjavil Mojžišovi svoje meno (3,14-15), dal mu aj príkaz predstúpiť pred Hebrejov a oznámiť im, že z Božieho poverenia ich on privedie do zaslúbenej zeme (3,16-17). Boh ďalej

¹ Táto štúdia vychádza zo štvrtého opraveného vydania *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, ⁴1990.

² Pre toto vymedzenie textu a diskusiu s tým spojenú porov. CHILDS, Brevard S.: *The Book of Exodus. A Critical, Theological Commentary*, Louisville: The Westminster Press, 1974, 51-52.

ubezpečuje Mojžiša, že reakcia Hebrejov bude voči nemu ústretová (3,18), no faraón bude klásť všemožné prekážky. A práve faraónova reakcia je v 3,19 opísaná takto:

וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֲתֶכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

Doslovný preklad tohto verša by mohol znieť takto: „A ja viem, že nedá vám kráľ Egypta ísť a nie mocnou rukou.“ Prvá polovica netvorí žiaden problém, nakoľko jednoznačne vyjadruje, že faraón nedovolí Hebrejom odísť z jeho krajiny. Druhá polovica verša je však z hľadiska syntaxe problematická a núkajú sa v podstate iba dve riešenia: buď tu ide o eliptické vyjadrenie, alebo je text porušený. V prospech druhého riešenia svedčí fakt, že k tomuto textu jestvujú dva textové varianty, ktoré omnoho vhodnejšie zapadajú do kontextu:

1. Samaritánsky text mení konštatovanie בִּיד חֲזָקָה וְלֹא na otázku הֲלֹא בִּיד חֲזָקָה („či nie mocnou rukou?“).
2. Iným variantom je predpokladaná *Vorlage* Septuaginty אִם לֹא בִּיד חֲזָקָה („ak nie mocnou rukou“), ktorú potvrdzuje aj Hieronymova Vulgáta.³

Je teda masoretský text Ex 3,19 porušený? Zdá sa, že práve túto možnosť preferovali aj editori BHS, keď v textovokritickom aparáte k tomuto veršu uvádzajú poznámku „l“ (= legendum) a spomedzi dvoch uvedených sa priklonili k variantu predpokladanej *Vorlage* Septuaginty. Istota im však chýbala, a preto sa na konci ich textovokritickej poznámky nachádza otáznik. Aj napriek tejto neistote však veľká väčšina súčasných moderných prekladov Biblie vychádza práve z tejto navrhovanej emendácie.⁴

Je však naozaj táto emendácia nevyhnutná? Je naozaj zachovaný masoretský text nezrozumiteľný? Nepredstavuje skôr zachovaný masoretský text *lectio difficilior*, ktorá by mala byť pôvodnejšia?

Ako bolo uvedené, iným možným riešením pri preklade Ex 3,19 je považovať druhú polovicu tohto verša za eliptickú. Keďže v nej chýba sloveso, je prirodzené doplniť ho z prvej časti verša. V prospech tohto riešenia svedčí aj fakt, že v prvej polovici verša je sloveso v zápore (לֹא־יִתֵּן), kým v druhej

³ LXX: ἐὰν μὴ μετὰ χεῖρὸς κραταιᾶς; Vg: „Sed ego scio quod non dimittet vos rex Aegypti, ut eatis, nisi per manum validam.“

⁴ Toto tvrdenie vychádza z porovnania väčšieho množstva moderných prekladov nachádzajúcich sa v *BibleWorks*® 6.0: Software for Biblical Exegesis and Research [CD-ROM], Norfolk, VA, 2003. Systémové požiadavky: Windows® 98/Me/NT/2000/XP/Vista. Približne 90 % prekladov vychádza z tejto emendácie.

polovici je zopakovaná tá istá záporná častica. Preklad verša by teda mohol znieť takto: „A ja viem, že nedá vám kráľ Egypta ísť a nedá (vám ísť) mocnou rukou.“

Prečo však súčasní prekladatelia takýto preklad odmietajú? Dôvod je teologický. Výraz *בִּיד חִזְקָה* „mocnou rukou“ sa v hebrejskej Biblii okrem tohto miesta vyskytuje ešte 16-krát (porov. Ex 6,1.1; 13,9; 32,11; Nm 20,20; Dt 4,34; 5,15; 6,21; 7,8; 9,26; 26,8; Ž 136,12; Jer 32,21; Ez 20,33.34; Dan 9,15) a takmer výlučne označuje spásnosné konanie Boha v prospech svojho národa. Takmer vo všetkých týchto textoch ide o Božie konanie v prospech svojho ľudu počas exodu. Výnimkou je však Nm 20,20, kde sa jednoznačne výrazom „mocnou rukou“⁵ označuje moc Edomčanov. Nie je teda absolútne vylúčené, že by aj v Ex 3,19 mohol tento výraz označovať moc faraóna.

Prirodzene, táto moc faraóna sa napokon ukáže ako moc domnelá. Je zaujímavé, že v tomto texte výraz *בִּיד חִזְקָה* je vložený do Božích úst. Inokedy väčšinou týmto výrazom sám vyvolený ľud vyznáva svoju dejinnú skúsenosť týkajúcu sa Božieho spásnosného konania (výnimkou je iba Ex 6,1.1; Ez 20,33.34, kde je tento výraz tiež vložený do Božích úst). V tomto texte teda Boh sám používa tento výraz, avšak nie preto, aby poukázal na svoju vlastnú spásnosnú aktivitu, ale aby ním označil seabedomé a vytrvalé konanie faraóna proti Hebrejom a v konečnom dôsledku aj proti Bohu Hebrejov⁶, ktoré sa však napokon ukáže ako márne. Práve tento výraz mohol byť teda na tomto mieste použitý úmyselne a v danom kontexte vyznieva ako irónia, ktorá demaskuje následnú faraónovu trúfalosť voči Bohu Hebrejov.

V nasledujúcom verši Ex 3,20 Boh už jednoznačne hovorí o konaní svojej mocnej ruky v prospech vyvoleného národa: „(No) vystriem svoju ruku (*וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי*) a budem udierať Egypt všetkými svojimi divmi, ktoré uprostred neho vykonám. Potom vás prepustí.“⁷ Tento verš by bol teda práve použitím termínu „ruka“ (*יָד*) v ostrom kontraste s trúfalosťou faraóna, ktorá je vyjadrená v predchádzajúcom verši. Verš Ex 3,20 odhaľuje, že faraónovo

⁵ Súčasné preklady väčšinou na tomto mieste výraz *בִּיד חִזְקָה* prekladajú inými slovami.

⁶ Porov. faraónovu reč v Ex 5,2: „Kto je PÁN, ktorého hlas mám počúvať, aby som prepustil Izrael? Nepoznám PÁNA ani Izrael neprepustím!“ (vlastný preklad).

⁷ Vlastný preklad.

presvedčenie o vlastnej „mocnej ruke“ je v skutočnosti opovážlivé a skazonosné.

Záver: Emendácia masoretského textu Ex 3,19 podľa textu LXX nie je nevyhnutná. Aj zachovaný masoretský text má svoj zmysel, ba dokonca lepšie vyjadruje kontrast medzi trúfalým konaním faraóna (3,19) a spásonosným konaním Boha (3,20). Tento kontrast je v podstate hlavnou témou nasledujúcich kapitol.⁸ Výraz *בִּיד חִזְקָה* v Ex 3,19 sa dá chápať ako irónia, ktorá demaskuje trúfalosť faraóna.

Bibliografia

- BibleWorks*[®] 6.0: Software for Biblical Exegesis and Research [CD-ROM], Norfolk, VA, 2003. Systémové požiadavky: Windows[®] 98/Me/NT/2000/XP/Vista.
- CHILDS, Brevard S.: *The Book of Exodus. A Critical, Theological Commentary*, Louisville: The Westminster Press, 1974.
- ELLIGER, Karl – RUDOLPH, Wilhelm – RÜGER, Hans-Peter – WEIL, Gérard E. et al. (edd.): *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, ⁴1990.

Zhrnutie

Autor tvrdí, že v masoretský text Ex 3,19 nepotrebuje emendáciu navrhovanú kritickým aparátom *BHS*. Výraz *בִּיד חִזְקָה* má sa vzťahovať na ruku faraóna, ktorá silno kontrastuje s Pánovým spásonosným konaním vo v. 20.

Summary

The author asserts that the Masoretic text of Exod 3:19 does not need an emendation as suggested by *BHS*. The expression *בִּיד חִזְקָה* refers to the hand of Pharaoh, which is in strong contrast with the Lord's saving action in v. 20.

Milan Sova

⁸ Podľa väčšiny exegétov prvá časť knihy Exodus končí víťaznou piesňou Mojžiša a Izraelitov v Ex 15,21, ktorú spievali po smrti Egyptanov vo vodách mora.

Contents

Blažej ŠTRBA

Preface	1-3
---------------	-----

Treaties

Daniel SLIVKA

Biblical hermeneutics	4-20
-----------------------------	------

János KARAFFA

Judgement and Suffering of the Prophet Jeremiah and Their Relation to the Songs of the <i>Ebed Yahweh</i>	21-31
---	-------

Peter ŠOLTÉS

The Process of Relecture in the Gospel of John	32-50
--	-------

Notes

Milan SOVA

The Mighty Pharaoh's Hand (Exod 3:19)	51-54
---	-------

Reflections

Frédéric MANNS OFM

Inexhaustible Richness of the Word of God	55-72
---	-------

Anton TYROL

Spiritual Actualization of Paul's Message	73-82
---	-------

Abstracts and Reviews	83-91
------------------------------------	-------

Communications and References	92-104
--	--------

Obsah

Blážej ŠTRBA

Predslov1-3

Štúdie

Daniel SLIVKA

Biblická hermeneutika4-20

János KARAFFA

Súd a utrpenie proroka Jeremiáša a ich vzťah k piesňam *ebed yhwh* .21-31

Peter ŠOLTÉS

Proces „relektúry“ v Jánovom evanjeliu32-50

Poznámky

Milan SOVA

Mocná ruka faraóna (Ex 3,19)51-54

Reflexie

Frédéric MANNS OFM

Nevyčerpatel'né bohatstvo Božieho slova. Úvaha o zmysle Biskupskej synody v roku 200855-72

Anton TYROL

Spirituálna aktualizácia Pavlovho posolstva73-82

Abstrakty a recenzie83-91

Oznamy92-104